

ting hebben
king te be-
zindheid is,
el kan doen
el voor het
oorafgaande
taken en be-
algemeene
overzichtelij-
en feitelijke
g en zin tot
althans wat
Wij achten
sele grensaf-
veoegdheden
zonder ben-
ks alle pla-
positie van
is) moet er
en duidelijk-
te laten aan-
nden", zooals
Wanneer dan
verwijst naar
de omzich-
ndernemings-
rechtskracht
noemde voor-
te van dezen
len, die zich
ndernemings-
de wijze kun-
van Toelich-
wet, die be-
althans onze-
in dezen tijd
heeft, nieuwe

P. GROEN.

ONDERWIJS

te laten we-
terwijzer zich
r alles vóór,
voor Beroeps-
nee opgedaan.
goed ingericht
k beunhazerij
t u alleen tot

au gewoonlijk
ool, maar het
de onderwij-
zulk een in-
t, dan draagt

voor Beroeps-
epaald beroep
ld naar aller-
Opmerksaam-
concentratie,
bepaald inte-
au te nemen.
heid, waarmee
geest tracht
het u eens te
welke opdrach-

oon zich snel
b.v. deze vra-
htereenvolgens
er. Wat is er

uw; er klinkt
auto aanrijden.

p.) den onzin
eb drie broers:
liep met de
hen de lippen.

an een vrouw,
aan zelfmoord.
stelt men b.v.

oord: Waarom
hun manieren.

bedelaars geen
den arbeid van
t; omdat men
a anderen.

ligt in Gelder-
vocaat, dichter.

Nelle, Blocker,

Eén van Napoleons veldheeren was: Nelson, Ro-
bespierre, Danton, Ney.

Deze vragen zijn misschien wel voldoende, om al-
thans eenig idee te krijgen, van wat op een bureau
voor beroepskeuze zooal wordt gevraagd.

Misschien vond u de bovengenoemde vragen vrij een-
voudig, er zijn er ook wel, die heusch niet zoo gemak-
kelijk zijn, en bovendien, de tijd speelt hier een zeer
belangrijke rol.

Een onderzoek op een bureau voor beroepskeuze
leidt meermalen tot resultaten, die zonder meer be-
langwekkend kunnen genoemd worden:

Zoo vertelt prof. Waterink ergens het volgende:
„Bij mij kwam een moeder met een klein meisje.
Ze zat in de tweede klas van de lagere school. Een
lichamelijk zeer weinig ontwikkeld kindje, maar buit-
engewoon levendig en bij de hand.

De school dreigde het kind terug te plaatsen naar de
eerste klas, omdat het in de tweede klas niet mee kon.
Bij onderzoek bleek, dat wij te doen hadden met een
zeer intelligent kind, dat minstens anderhalf jaar
vooruit was, wat haar intellectueelen leeftijd betreft.
Bovendien had het kind een ongewone belangstelling
voor alles wat haar vreemd was, wilde van alles we-
ten, hoe het in elkaar zat; thuis, zoo vertelde de moe-
der, wilde het ook telkens nieuwe werkjes doen, die
het niet kende. Het kind was bovendien wat neuro-
pathisch en leefde haar naar de onlustzijde nogal aan-
spreekbaar gevoel uit in een soort koppigheid, wan-
neer het haar niet naar den zin ging. Op ons advies
heeft de school het eens geprobeerd, niet door het te-
rug te plaatsen naar de eerste klas maar door het
kind vooruit te laten werken; en zie, dat kind, dat in
October nog op de nominatie stond, om terug geplaatst
te worden naar de eerste klas, verhuisde in Januari
d.a.v. naar de derde klas”.

Dit geval staat niet op zichzelf. De psychotechniek
kan op zeer goede resultaten bogen en heeft reeds heel
wat kinderen en ouders buitengewone diensten bewee-
zen.

Als het bureau een uur of vier met iemand bezig
geweest is — en zoolang duurt het onderzoek — dan
weet men wel 't een en ander van hem af.

En toch — de menselijke ziel geeft haar geheimen
niet zoo maar prijs. Ze is zeer veelzijdig en ge-
compliceerd. Belangrijke gebieden bestrijkt men niet,
althans zeer onvoldoende. Zoo kunnen wilssterkte, be-
trouwbaarheid, karaktervastheid en verantwoordelijk-
heidsgevoel slechts zeer onvoldoende worden bena-
derd en niemand zal ontkennen, dat deze factoren
moeilijk kunnen gemist worden bij het vaststellen van
een goede diagnose. Ik heb een monteur gekend, die
zijn vak al doende had geleerd, zich in den loop der
jaren opwerkte en chef werd op een werf. Daar kreeg
hij soms zeer moeilijke opdrachten, die zijn krachten
te boven gingen. En wat deed de man? „Meermalen”,
zoo vertelde hij mij, „zocht ik 's nachts den Singel op,
ging daar op een bank zitten en puzzelde aan mijn
opdracht om dan den volgende dag te experimen-
teeren”.

Door zijn serieusheid en groote inspanning hand-
haafde hij zich niet alleen, maar dwong hij respect
af bij superieuren en ondergeschikten.

U hebt het al begrepen, dat was een man van het
oude stempel.

„Maar”, zult u misschien zeggen, „wat hebben we
dan aan het advies van zoo'n bureau voor Beroeps-
keuze, als de betrouwbaarheid in 't geheel niet vast
staat? Heeft men er wel wat aan? Mag ik u ook een
vraag stellen? Als u ziek bent en u laat een dokter
komen, vindt u het dan soms vreemd als hij u ver-
schillende vragen stelt? Neen toch, want u weet wel,
dat de dokter gegevens moet hebben om de diagnose

vast te stellen, hoewel hem dat meermalen niet ge-
lukt. Welnu — precies eender gaat het op zoo'n bu-
reau. Daar wordt u ook, om de noodige gegevens te
verkrigen, een heel rijtje vragen gesteld. En het zal
u heusch moeilijk genoeg vallen om ze behoorlijk te
beantwoorden. Daarvoor zult u uw kind nauwkeurig
moeten hebben gadegeslagen. U zult de beroepskeuze
tot een onderwerp van gesprek moeten maken met
mensen, op wier oordeel u prijs stelt en boven-
dien — u zult er een zaak des gebeds van moeten
maken. En het een en het ander — anders komen we
er niet uit.

Dat kind van u is een heel bijzonder kind. Zóó een-
tje loopt er maar één op de heele wereld, want God
is zijn Maker en geen mensch. Hij valt nooit in her-
haling. Hij schept nog geen twee bladeren aan den-
zelfde boom precies gelijk. Oppervlakkig bezien, is er
geen verschil, maar als u goed kijkt, ziet u de nuan-
ces. Zoo gaat het ook in de menschenwereld. 'k Heb
tweelingen in de klas gehad, die zóó nauwkeurig op
elkaar geleken, dat de verschillen me ontgingen in
't begin, maar verder in 't jaar sprongen ze steeds
duidelijker in 't oog, zoodat je er verbaasd van stond
te kijken, dat je de kinderen eerst met elkaar ver-
warde.

Evenzoo gaat het met de z.g. dubbelgangers. Ieder
mensch heeft iets eigs en het kan niet anders of de
bedoeling van den Schepper is, dat dit eigs ontwikkel-
d wordt, opdat Zijn Wijsheid en Majesteit des te
schoner zouden schitteren en dat kan alléén, door
het kind een werkring en een beroep te verschaffen,
waarin die gaven tot ontplooiing komen.

En nu weten wij wel, dat God den levensloop van
elk mensch tot in bijzonderheden toe bestuurt. Zijn
Raadsplan wordt in elk mensch uitgewerkt, maar
ouders en onderwijzers blijven verantwoordelijk.

En daarom — maakt studie van uw kind, als het
werkt en speelt, als het gezond en als het ziek is. Let
op zijn vragen en op zijn antwoorden. Tracht uit te
vorschen waar zijn interesse-gebieden liggen. Let ook
op zijn lectuur. Verschaft hem boeken, waarmee hij
zijn geest kan vullen en waardoor zijn kleine wereldje
groter en ruimer kan worden.

Wij vragen onzen kinderen: „Wat wil je later wor-
den?” Maar we krijgen geen of een zeer onbevredi-
gend antwoord en dat maakt ons meermalen wrevelig.

„Als die jongen nu maar wist, wat hij worden wou”.
Maar och arme, hoe zal dat kind het weten! „Ja”,
zeft u, „maar andere kinderen weten het wel”. Daar
heb je z'n neefje, nog jonger dan hij en die weet al
heel goed, wat hij worden wil”.

't Kan zijn, maar 't eene kind is het andere niet.
Dat vergeten we altijd maar weer. De één blijft lan-
ger kind, is nog niet rijp om zulke ernstige vragen
onder de oogen te zien, geniet van zijn jeugd en maakt
zich geen zorgen voor de toekomst.

Zoo kom ik tot mijn eindconclusie: „Werpt al uw
bekommerissen op God. Hij zorgt voor u en ook voor
uw kinderen, als ge maar biddend leeft. „Bidt zonder
ophouden” staat er in den Bijbel. God gaf u uw kin-
deren. Dat betekent een groote verantwoordelijkheid
eenerzijds, maar anderzijds ook een intense vreugde
en een groote eer: kinderen op te voeden in de eerste
plaats tot eer van Hem, die ze u toevertrouwde.

Zeker, uw kind moet een plaatsje hebben in de
samenleving. Dat is zeer belangrijk.

Belangrijker echter is, dat het opgroeit tot een bur-
ger van het Koninkrijk der hemelen. Daarvoor moet
het alleréérst worden toebereid in huis en in school, op
de catechisatie en in de kerk. Ook van onze kinderen
geldt het: „De mensch zal bij brood alleen niet leven,
maar bij alle Woord, dat uit den mond Gods uitgaat”.

K. v. H.

ZENDING EN EVANGELISATIE

Eenige opmerkingen

naar aanleiding van Dr J. Verkuyt's dissertatie II

Dr Verkuyt begint zijn studie met te verzekeren,
dat de vrijheid van godsdienst, „evenals alle andere
fundamentele rechten..... in de moderne wereld ver-
trede(n) (is) op een wijze, die men 50 jaar geleden voor
ondenkbaar hield”.

Ja, zoo is het, „men” meent telkens weer, dat de
„moderne wereld” tolerant is en toch moest juist dát
„ondenkbaar” zijn, omdat de Heiland zoo duidelijk
verklaard heeft, waarom de wereld nooit wezenlijk
tolerant kan zijn.

Op dezelfde eerste bladzijde lezen we nog:
„Wie de nauwkeurige gegevens van dit boek (n.l.
M. Searle Bates, „Religious Liberty, an Inquiry”. G.)
tot zich laat spreken, voelt sterker dan ooit, dat door
iedere generatie opnieuw om de meest elementaire
menselijke rechten en vrijheden geworfeld moet
worden”.

Nog geheel onder den indruk van dit sombere as-
pect, ontmoet de lezer dan, weinige bladzijden verder,
Dr Verkuyt's omschrijving van de godsdienstvrijheid,
om dadelijk daarop te vernemen, dat deze maatstaf
in het westen is gegroeid in eeuwenlangen strijd.

Men mag verwachten, dat iets, wat in het westen
is gegroeid in eeuwenlangen strijd, althans in dat
westen, minder tegenspraak zal ontmoeten dan het

geval blijkt te zijn. Immers, „iedere generatie” moet
„opnieuw om de meest elementaire menselijke rech-
ten en vrijheden worstelen”. En dat dit maar al te waar
is, daarvan getuigen de graven van hen, die in onze
generatie verzet boden; daarvan getuigen en getui-
gen nog de concentratiekampen en opnieuw gaat de
worsteling tegen de vestiging van de dictatuur, die niet
alleen dreigt vanuit het oosten, maar ook grijnst daar,
waar het „tolerante” socialisme aan de „elementaire
rechten en vrijheden van den mensch” vreet.

Dat er een maatstaf voor godsdienstvrijheid in het
westen zou zijn gegroeid, meen ik te moeten betwij-
felen; de zwoele geur van rationalisme prikkelt de
reukzenen na zulk een mededeeling.

Een maatstaf voor godsdienstvrijheid en voor de
daarvan niet te isoleren andere menselijke rechten
en vrijheden IS ER. Een maatstaf is niets anders dan
een norm, waarmee iets BEHOORT overeen te
komen. De norm voor godsdienstvrijheid ligt in de
geboden Gods en aangezien de moderne en ook de
niet-moderne „wereld” de Wet des Heeren veracht
en ten onder houdt en op z'n hoogst occasioneel —
uit zelfbehoud — de werken der wet doet, moet
elke generatie christenen opnieuw worstelen om
erkenning van die norm. Daarbij ondervindt zij dan
den steun van een deel der „moderne wereld”. Maar

die steun wordt slechts verleend uit utiliteitsoverwe-
gingen, niet uit roeping van Christuswege. God ge-
bruikt de vrijheidstrijders der wereld óók in Zijn we-
reldplan, dat gericht is op het komende koninkrijk
van Jezus Christus. De communisten staan soms ook
geschaard aan de zijde van de strijders voor recht en
vrijheid. Ze stonden vaak schouder aan schouder met
hen, die om Christus' wil strede(n) tot voor het
vuurpeloton.

Het ware m.i. aan te bevelen geweest, indien Dr V.
zijn studie was begonnen met een schriftuurlijke
fundeering van de godsdienstvrijheid. Hij doet dit
niet, maar geeft pas in het voorlaatste hoofdstuk van
zijn boek een „Proeve van theologische fundeering”.
Natuurlijk behoeft dit nog niet te beteken, dat Dr
V. een norm voor godsdienstvrijheid buiten de Schrift
om zou weten te vinden en dat hij nu achteraf wil
aantonen, dat de H. Schrift er óók bij aansluit, maar,
om alle misverstand te vermijden, ware het nuttig
geweest, indien de indeeling van het boek den juiste(n)
gang van het onderzoek had weerspiegeld.

Op bladzijde 11 en 12 van het boek worden een
tweetal omschrijvingen van de godsdienstvrijheid ge-
noemd, n.l. die van de Oxfordconferentie 1937 en die
van de Tambaran-conferentie.

Deze werden niet geheel bevredigend gevonden, wijl
ze uitgingen van de roeping van de Christelijke Kerk!
Ze waren niet „algemeen” genoeg en dat is, vlg.
Dr V., niet in overeenstemming met Matth. 7:12:
„Alle dingen, die gij wilt dat u de menschen zullen
doen, doe gij hun ook alzoo”. Dit beginsel komt beter
uit in de „bizonder gelukkige formulering van het
„Joint Committee on religious liberty” in Amerika
1944”.

„Van deze waardevolle formuleringen maakte het
noodcomité voor kerk en zending te Batavia in 1946
gebruik.....”.

En in aansluiting daaraan komt dan Dr V. (zelf
destijds lid van dat noodcomité) tot zijn formulering
van de godsdienstvrijheid:

„Vrijheid van geweten, van godsdienstige belijde-
nis, organisatie en activiteit, inbegrepen de werk-
zaamheid onder en ten behoeve van andersdenkenden,
onder inachtneming van de beginselen van recht en
goede zeden”.

In „algemeenheid” heeft deze formulering de zoo-
even aangeduide formuleringen verre achter zich ge-
laten. Daarin kwamen nog restricties voor, welke het
recht opeischten voor kerken, om eigendom te bezit-
ten, wat stellig niet algemeen genoeg is voor landen,
waar men gewoon is (of van plan is) alle eigendom-
men, ook de kerkelijke gebouwen, fondsen e.d. te na-
tionaliseren.

Voorts prijkt het algemeene vooral in het slot (on-
der inachtneming enz.). In formuleringen, welke een-
zijdig uitgaan van de roeping van de Christelijke Kerk
— dat hebben de bovengenoemde conferenties wellicht
gevoeld — komt dat ook niet te pas. De Christelijke
Kerk heeft haar roeping te vervullen, ook al gaat het
dwars tegen de onder een volk heerschende opvatting
van recht en goede zeden in.

Intusschen zij opgemerkt, dat in de door Dr V. voor-
gestane algemeene formulering sprake is van DE
beginselen van recht en goede zeden.

Zoo is er dan een algemeene formulering, waarvan
gehoopt mag worden, dat Mohammedaan, Hindoe, Con-
fuciaan, Boeddhist, Mormoon, Christen enz. zich er
wel bij zal bevinden.

De partijen zijn de jure en de facto gelijk!
De akker is de wereld en de zaaiers gaan uit om
te zaaien.....

Als ze zich nu maar houden aan DE beginselen van
recht en goede zeden!

Maar daar zijn de overheden voor om over die be-
ginselen te waken!

En hoe kent de Overheid die beginselen?

Nogal eenvoudig, die leest ze in de volksconscientie!

Doch dit is een aspect, dat nader onderzoek ver-
eischt.

Op blz. 262, uitgaande van Rom. 13:4: „Want zij
is Gods dienaresse, (u) ten goede”, vraagt Dr Ver-
kuyt:

„Wat is dat „agathon” (goede), waarvoor de Over-
heid moet zorgen?” En hij antwoordt:

„Natuurlijk is daarmede niet bedoeld dat goede, dat
voor God als goed geldt. Daarvan geldt het woord,
dat er slechts één agathon is, n.l. God”.

„Paulus doelt hier op het „burgerlijk goede”, het
„ethische minimum”, dat de Overheid in stand moet
houden en beschermen, opdat er eenige uiterlijke orde
en rechtvaardigheid zij in de maatschappij en de Staat,
een ethisch minimum, dat wel slechts relatieve betee-
kenis heeft, maar daarom nog niet zonder beteeke-
nis is”.

„De inhoud van dat „ethische minimum” wordt in
de Paulinische brieven niet nader geformuleerd”.

Op blz. 274/75 verzekert Dr V. nogmaals, nu met
een beroep op Calvijn, dat de Overheid alleen „een
zekere uiterlijke rechtvaardigheid en zedelijkheid”
heeft te handhaven. Hij vervolgt dan: „Het is een
„ethisch minimum” (Geesink), „opdat de ongebon-
denheid der menschen bedwongen worde en het alles
naar goede ordinantie onder de menschen toega” (art.
36 Ned. Gel. Bel.).

„Ze heeft het kwade te bestraffen en het goede te
bevorderen (Rom. 13) op h a a r t e r r e i n. Dat
terrein is zeer beperkt. Ze heeft niet met de zonde

in iederen vorm te maken. Ze heeft de misdaad, het delict, te bestraffen".

"Wat de inhoud is van deze uiterlijke rechtvaardigheid en zedelijkheid van dit „ethisch minimum" enz., is niet in een algemeene formule te zeggen. Dat hangt geheel af van de vraag, in hoeverre het Evangelie en de Wet Gods beslag op het geweten van een volk gelegd hebben".

"De vulling van het ethische minimum, dat door de Overheid moet worden gehandhaafd, is daarom binnen de wereldgeschiedenis nooit in abstracte termen voor alle tijden te omschrijven. Waar precies de grenzen liggen tusschen zonde (waarvoor de enkeling zich alléén persoonlijk heeft te verantwoorden tegenover God) en de misdaad (die ook door de Overheid moet worden bestraft), is nooit in abstracte termen te zeggen. „Vaste grenzen kunnen door niemand in het afgetrokken worden aangegeven, wij ze wisselen met volk en met eeuw en alleen door het getuigenis der volksconscientie eenigermate in hun richting worden bepaald" (Bavinck, Dogm. IV, 4e dr., pag. 421)".

Uit deze letterlijk geciteerde zinnen treedt wel duidelijk als opvatting van den schrijver naar voren:

1. dat Rom. 13 de Overheidstaak begrenst tot het bestraffen van het delict;

2. dat art. 36 N.G.B. ook zoo is op te vatten;

3. dat onder misdaad, delict, valt te rekenen, alles wat beneden de maat van het ethische minimum valt.

Het spreekt vanzelf, dat de Overheid dan wel uiterst goed moet weten, wat op een bepaalden tijd voor een bepaald, onder haar bestuur staand volk, als het ethische minimum mag gelden, anders zou zij, bij haar delict-bestraffing, de grenzen van haar „zeer beperkt" terrein licht overschrijden en aldus „de ordinantie Gods wederstaan".

Welnu, dat ethische minimum wordt geheel bepaald door de volksconscientie!

Boekbespreking

A. G. Barkey Wolf, De Evangelisten en hun geschriften. Kampen, J. H. Kok N.V.

Hier zijn vijf lezingen gebundeld, gehouden voor een Volksuniversiteit, zooals zoo'n instituut zich laat noemen (mundus vult decipi). Hoorders waren kerkelijk niet geïnteresseerd, maar geestelijk wel belangstellend. Creaturen dus van schrijvers verbeelding, zij of hun qualificatie. Hoe het zij, schrijver nam zich een kans om hun gereformeerde schatten voor te leggen, maar hij gebruikte ze niet altijd. Men krijgt den indruk, dat hij 't ook niet altijd kon. Als we b.v. lezen, dat schrijver ondanks alles wat over die aangelegenheid geschreven is in de laatste jaren, nog de kapitale vergissing begaat, van de „a v o l g i n g" van Christus te maken een „i m i t a t i e" van Christus — dan ziet men weer ineens, dat hij eerder flaneert onder mystieke roomschen e.d. dan wandelt onder gereformeerden. En verzuimt den bijbel te lezen in zijn eigen taal. Dat tusschen Christus (Middelaar) en de geloovigen (verlosten) p a r a l l e l e n moeten zijn (in hun wandel) wordt beweerd op een manier, die aan alle grammatica's van het nieuwtestamentisch Grieksch evenzeer voorbijgaat als aan de gereformeerde dogmatiek.

Natuurlijk komen er in het boekje ook wel nuttige opmerkingen voor. Maar het geheel is onbevredigend door een pijnlijke onbekendheid met de gereformeerde theologie. Hoe het mogelijk is? Dat begrijp ik ook niet. De man heeft blijkbaar om concilies en synodes zich niet meer bekommerd dan bij examens en één keer om een conspiratorenclub (samen geboden?) te helpen met een telegrammetje.

K. S.
M. de Lange-Fraamsma; Ankie. Uitg. J. H. Kok, N.V., Kampen.

De uitgever noemt het een jonge dames-roman en omzelt hiermee keurig een leeftijds-aanduiding. Me dunkt, de jonge dames moeten niet te oud zijn, om dit boek te waardeeren. Veel gebeurt er niet in en diepzinnig is het allerminst. Meisjesboeken zijn soms erg verschillend: of het zijn „grappige" kostschool-verhalen of erg diepzinnige probleemromans. Ankie maakt hierop wel een gunstige uitzondering. Het vertelt tamelijk vlug de liefde van een jong huishoud-school-leeraresje. Het gaat aanvankelijk alles voor den wind, dan komt er boze jalousie in 't spel, een reisje door Zwitserland met heel weinig natuurbeschrijving, doch met veel innerlijke spanning bij Ankie. Alles loopt heel goed af, daar allen trouwen.

De schrijfster zal ook nog wel jong zijn, althans in haar auteurschap. Boeiend weet zij nog niet te schrijven, geestig is het boek niet, maar het verveelt ook niet. Ik zou de jonge dames voor wie het geschreven is, niet meer dan zestien lenten willen geven.

H. S.
Dr. A. van Selms, II Kronieken. Tekst en Uitleg. J. B. Wolters, Groningen.

Voorzien van twee schetskaartjes wordt in dit wederom handig deeltje van de reeks „Tekst en Uitleg" (216 blz.) vertaling, en korte kommentaar op II Kron. gegeven door den theoloog uit Pretoria, hoofd van het departement van Semietische talen der universi-

Daar blijft de H.S. ten eenenmale buiten!

„Dat „ethische minimum" toch (zie o.a. Geesink's „Ethiek") is niets anders dan een „uiterste van eischen", waaraan ook de blindste heiden mede-getuigenis kan geven, op grond van een „algemeen, menselijk, zedelijk bewustzijn", dat dan tot de natuur van den mensch zou behooren.

De heidensche griekse filosofie, en later de ro-meinsche, opereerde reeds met een aan de „natuurlijke rede" ontsproten recht, dat derhalve altijd en overal geëerbiedigd behoorde te worden. Later vinden we dat bij de middeleeuwsche roomsche natuurrechts-leeraars in gewijzigden vorm terug en het drong ook (niet wezenlijk gewijzigd) de Gereformeerde theologie binnen, iets, dat, naar Prof. Geesink ten overvloede verklaart, „samenhangt met de specifiek Gereformeerde leer van de „gratia communis".

Van dat algemeen, menselijk, zedelijk bewustzijn werd en wordt nogal veel verwacht. In „Kracht en doel der Politiek", pag. 19 e.v. vindt men een leerzaam overzicht van hetgeen Prof. Diepenhorst er zooal uit afleidt. In de studie van Dr. Verkuyl is de volksconscientie het fundament, waarop tenslotte heel het staatsgebouw komt te rusten.

De Overheid heeft van het volksgeweten af te lezen, welke rechtsregels zij in haar wetboeken mag opschrijven.

In een volgend artikel zal ik dit nader illustreeren. Dit is wel de Overheid als dienaar van het volk in haar ellendigsten vorm. Deze Overheid hinkt achter de volksconscientie aan en als zij zelf Gods geboden kent en er zich naar wil richten (zooals een Christelijke Overheid over een heidensch volk gesteld kan zijn) moet zij haar eigen geweten toesnoeren om het volksgeweten niet te kwetsen.

G. GOOSSENS.

teit aldaar. Men weet onder ons wel, wat in het algemeen van „Tekst en Uitleg" te zeggen valt. Het geheel is beheerscht door een opvatting van bijbel en bijbelinspiratie, welke vreemd is aan de gereformeerde confessie. Aanvankelijk bleek dat niet aan ieder; maar het wordt al duidelijker. De bijbelcritiek neemt hier open en bloot het woord, b.v. bl. 67. Wij kunnen daarnaast erkennen, dat de schrijver op de hoogte is van het nieuwste onderzoek, duidelijk is en kort. Theologen, die zelf tegen zijn vóór-onderstellingen gewapend zijn, kunnen van „Tekst en Uitleg" ook hier een dankbaar gebruik maken voor historisch onderzoek (voorzover niet vertroebeld door schrijvers vóór-onderstellingen) en archeologisch en exegetisch materiaal. Wie niet het antwoord der gereformeerde theologie op de bijbelcritiek kent, die zou zich hier vaak weerloos vinden.

K. S.

GRONINGER Brieven

Amice frater.

Het was de dertigste Juli van dit jaar, dat, wie gewend werd te letten op de teekenen der tijden, er aan herinnerd werd, dat de geweldige Duitse staatsman Bismarck, die den grooten Duitschen eenheidsstaat, het machtige keizerrijk bouwde, door den dood werd weggenomen en gesteld voor den rechterstoel van den Koning der koningen.

Het was het succes, hetwelk dezen staatsman, den man van „Blut und Eisen" op zijn loopbaan vergezelde, dat de volkeren van Europa verblindde en zelfs belijders van den Christus verhinderde een goed schriftuurlijk oordeel te vellen.

Daar was toen één man, die den moed had de be-teekenis van Bismarcks werk te doen zien in het licht van Gods Woord; die dat werk reeds in 1867 en sterker nog in 1870 scherp veroordeelde en tot de machtige staatslieden van dien tijd, tot Gladstone zoowel als tot Bismarck, zijn ernstig vermaan richtte.

Zelfs in ons land vond hij weinig gehoor. Zelfs dr. Kuyper kon zijn vonnis niet ten volle onderschrijven.

Beets zong van Bismarck: „want de Aadlaar, die nu zweven mag op zijn verbrede vierken, houdt alle volken in ontzag, met dien gedachten vleugelslag, waarin hem God blijft sterken".

Groen antwoordde op zijn gewone puntige wijze met te herinneren aan Bilderdijs loflied op Napoleon. „Het kan verkeeren", dat is de les, zoo schreef Groen, waarop door iederen zegevierenden adelaar, indien hij verstandig is, gelet wordt.

Het is waar — Bismarck heeft in zijn laatste levens-jaren voor de vrucht van zijn arbeid gebreefd, maar niet omdat het beginsel door hem als tegen het Woord Gods ingaand werd gezien, maar omdat hij Wilhelm II en zijn raadsliden niet vertrouwde.

En thans?

Groen toonde met de hand op het Woord Gods aan, dat Bismarcks politiek, nationaal en internationaal, een anti-christelijk karakter droeg. Daar waren Duitse mannen, die hem daarin gelijk gaven; als von Gerlach. Von Stahl, de groote leider der christelijke politieke partij in Duitschland, was reeds heengegaan. Toen in Italië Cavour zijn goddelooze politiek, die daar de eenheid brengen mocht, doorzette, hadden de con-

servatieven in Duitschland het kwaad nog kwaad durven te noemen. Maar toen Bismarck diezelfde politiek van het nationalisme, die ook de kracht van den tweeden Napoleon was, gewetenloos doorzette, zwenkten de Duitse christelijke politici en juichten zij Bismarck toe.

En toen Groen wees op het anti-christelijk karakter van Bismarcks daden, zijn aanval op Denemarken, zijn overrompeling van Hannover, zijn strijd tegen Oostenrijk, zijn bond met het Italië van Cavour, zijn samenspreking met den revolutionair op den Franschen troon, steeg in de Duitse christelijke pers een kreet van verontwaardiging op. Zelfs een dr. Fabri koos de zijde van Bismarck. Echt naar Lutherschen trant.

Als ooit gebleken is, hoe Luthers dwaling het Duitse volk op een verkeerd politiek spoor bracht, dan was het toen.

Fabri schreef toch: „wat moeten wij onder een Evangelische politiek verstaan? Wij spreken van een Evangelische kerk en bedoelen daarmee de kerk, die de norm voor haar leven aan het Evangelie ontleent. Maar kan men dat ook van de politiek zeggen?"

Zeker niet. Want de politiek heeft haar principe, de norm voor haar leven in het belang van den staat, het volk, de Pruisische politiek. Staat en volk hebben hun sfeer in het gebied van het natuurlijke en tijdelijke leven en zijn daardoor als van zelf genormeerd. Daarom is er een Russische, een Oostenrijksche en een Pruisische politiek. Onze politiek doet ons niet blozen.

Zij is eerlijk, open, mannelijk en in haar sfeer zedelijk, maar Evangelisch? Neen, deze beide begrippen staan los naast elkander".

Zuiver Luthersch. Hetzelfde verschijnsel hebben we gezien, toen Hitler de Bismarckiaansche politiek in al haar consequenties doorvoerde en de Luthersche kerken geen enkelen keer daartegen in verzet kwamen.

Zij waren van oordeel, dat de kerk zich niet moet bemoeien met de dingen van den dag, zooals ook den antirevolutionairen jongeren van onzen dag werd voorgehouden.

Het behoeft ons niet te verwonderen, dat de Duitse kerkelijke pers Groens vonnis niet kon aanvaarden. Zij noemde het een schande, dat Groen Pruisen den antichrist schold, wat hij zeker niet had gedaan.

Groen schreef toen zijn twee bekende brochures: „La Prusse et les Pays Bas", Pruisen en Nederland. Aan mijn vrienden van Berlijn. Daarna „L'Empire Prussien et l'Apocalypse". Het keizerrijk Pruisen en de Apocalypse; dat was in 1867.

Toen Pruisen Frankrijk aanviel zette Groen zijn profetisch getuigen voort in zijn „Nederlandsche gedachten".

Just nu, nu Gods oordeel over de vorstenhuizen van Duitschland en van Italië kwam, wij de consequenties van Bismarcks politiek aan den lijve hebben gevoeld, en het groote Duitse rijk zoo diep werd getroffen, juist tengevolge van het voortgaan in Bismarcks lijn, nu is het ook voor ons zoo leerzaam Groens profetie te bestudeeren.

Wat waren de beginselen, van welke Bismarck uitging?

Groen citeert zijn eigen woorden: het ging bij dezen strijd om het bestaan van Pruisen, om de heiligste belangen van Pruisen, en d a n k e n i k g e e n r e c h t. Zoo sprak hij in 1866.

En voorts: als het om het bestaan van Pruisen gaat, verbind ik mij zelfs met de revolutie en waar ik maar hulp kan vinden.

Het was geheel en al de revolutionaire politiek van het nationalisme. Het vaderland, zei Groen, is een afgod geworden.

Nationalisme en patriottisme.

De Fransche revolutie kende geen andere beginselen. De natie was de afgod, waarvoor men boog. En wat een natie is, dat bepaalde de begeerte. Heel de revolutie van 1848 werd er door geleid, heel Europa door.

En nu was het Hitler, die deze revolutie doorvoerde, en is het thans Rusland, dat dezen regel voor de natie en voor de wereld volgt. Er is geen recht meer. Geen onderwerping aan het gebod Gods. Wat voordelig schijnt wordt toegepast, hoe gruwelijk het ook is. Al worden miljoenen mensen er aan opgeofferd, het doel heiligt de middelen.

Wat geeft een man als ik, dus zei Napoleon I tot Metternich, om een miljoen mensen, opgeofferd aan den krijg. Dat wil zeggen aan zijn eereucht.

Maar was het bij Bismarck in zijn oorlogen met Oostenrijk, het broedervolk, en Frankrijk wel anders?

Zeker, toen hij zijn doel had bereikt, was hij tevreden. Maar de man, die deze politiek met nog vreeslijker consequentie doorzette, Hitler, ging weer als de eerste Napoleon streven naar de wereldmacht. En de communistische heerscher desgelijks.

En wij zien nu welke vreeselijke vrucht dit verlaten van de Schriftuurlijke norm voor de politiek voor gansch de wereld heeft.

Pruisen werd door Groen zeker nog niet de anti-christ genoemd.

Maar hij zag wel in den voortgang der revolutie dien antichrist naderen. En wij zien het duidelijker nog.

Ik sprak in een vorigen brief over den terugval tot den heidenschen staat, die ook een afgod was.

Wat wij thans voor ons zien is uiteraard erger.

De we-
wapen va-
komst va-
wereldma-
sterkere
„adelaar"
en breed-
opnieuw

Daarom
Johannes
dalgene,
Zijn ker-
dat de
plaats in
te heel d
koningen

Het va-
Ja, de o

Keizer
kerk ach-
vertrokken
zeggen:
vader in
ben man

Von B
hofpredik
er niet
Christent
ondermij
wachting
des keize

pend tot
borrel, w

den keize

Van de
stijg over
Tsar, ge

Dat wa-
knechten
veel erge

Uit Me

tot zijn b

de voet v

Stalin een

niet te m

Zoo is

plaats de

eischen, i

die volge

in de dag

eere opdi

ste slaver

kunnen z

Het is

onze dag

gaan bui

stijg voor

Groen:

zien, was

leiden.

En dan

staatsma

politiek v

wees. W

ons meng

pa en ha

Zoo w

van een

Politiek

tische cri

Zij hoo

vaardige

Groen:

Met ha